

710

Sumner

77605631

**FRUMET
TEKTAŞ'ın
aziz
hâtırasına**

Ayşe Frumet Tektaş

İstanbulda doğdu, babası büyük elçilerimizden Suad Davaz'dır. Romada ilk tahsilini yaptığı esnada babası küçük Frumet'in resme olan istidadını keşfedip onu «Villa Medicis» Fransız Akademisine gönderdi. Orada Emile Beume, Castaing gibi tanınmış hocalarla çalışmaya başladı; sonra Via Margutta'daki İngiliz Akademisine devam etti; bu esnada meşhur ressamların atelyelerinde de çalışmak fırsatını buldu.

Yedi sekiz sene süren sağlam akademik bir tahsilden sonra, babasının Parise nakledilmesi, genç ressamın Paris atelyelerinde daha geniş ve serbest bir muhite kavuşmasına vesile oldu. Bilhassa «Grande Chaumière»e ve André Lhote'un atelyesine beş sene kadar devam etti.

1938 de İstanbula döndü ve Afif Tektaş ile evlendi. İki çocuğu oldu. İsimleri Ömer ve Aylin'dir.

İlk resim sergisini 1945 te Filârmoni Derneği salonlarında açtı.

1946 senesinde müzisyenlerle ve müzik dostları ile beraber kurduğu Filârmoni Derneğinin onbeş sene boyunca canlandırıcısı oldu.

Uzun süren bir hastalıktan sonra 4 Şubat 1961 de sanatkârlara has bir tevekkül içinde hayata gözlerini kapadı.

Parlak - Parlak
Parlâ | olgun
K. Atatürk

Atatürk bu münevver Türk kızına
isminin has Türkçe karşılığı olarak «Parlâ» demişti.

Bu klişe,
büyük Atatürk'ün elyazısı ile o günün
hatırasını canlandırıyor.

Frumet Tektaş'ın ardından

Bir yıl ara verdikten sonra LHOTE atelyesinde tekrar çalışmağa başladığım günlerde, atelyenin idare işlerine bakan Polyakof (Serge Polyakof değil): «Bir vatandaşınız, Türkiye Sefirinin kızı Matmazel Suad burada çalıştı» diye söze başlayarak, hayranı olduğu bu genç kızın zekâsından, nezaketinden sitayişle bahsetmişti. Frumet Tektaş Hanımı 1930 yılında böylece gıyaben tanımıştım. Yıllarca sonra, Fıârmoni Derneğinin bulunduğu binanın üst katındaki atelyesinde eserlerini ilk defa gördüm. Hiç bir sun'ilik bulunmayan hal ve tavırları gibi, eserleri de şahsiyetinin renklerle ifade edilmiş bir portresi idi. André LHOTE'un öğrettiği ve formülleştirdiği klâsik kaidelerin ve disiplinli çalışmaların izlerini taşıyan çoğu eserlerinde yine de açık, dürüst, bir kelime ile samimî bir insan vardı. Bu samimiyettir ki, onu hocasının tesirinden uzaklaştırıyor, aynı estetikle taze bir kişiliğe kavuşturuyordu.

Sanatkâr yaradılışlı bu insanın topluma ve yuvasına daha faydalı olmak amacıyla, küçük yaştan beri gösterdiği ve sahip olduğu imkânlarla geliştirdiği istidadını bir kenarda bırakmış olmasını, ölümünden sonra tekrar toplu bir halde gördüğümüz eserleri önünde üzüntü ile karşılaşıyoruz.

İnsanlığı seven, o uğurda vaktini ve maddî imkânlarını harcamaktan hususî bir zevk duyan Frumet Tektaş, hiç şüphesiz, evinin hanımı, çocuklarının anası olarak yuvasına ne kadar gönülden bağlı ise, toplum hizmetinde de aynı derecede gönüllü bir mücahid idi. Filârmoni Derneğinin temel direği olarak gördüğümüz günlerde programların hazırlanmasından, konser ve konferansları takibedenlerin karşılanmasına, yerlerini almalarına kadar en küçük teferruat ile bizzat uğraşması, sosyal durumu aynı seviyede olan pek çok hanımlarımızın yapacağı işlerden değildi. Bir dostuna yerini gösterirken de, bu kültür hare-

ketinin tek nazımı olduğu her halinden anlaşılırdı.

Fakat, bütün bu meziyetlerinin ve sosyal faaliyetlerinin ötesinde bir sanat kişiliği olan Frumet Hanımın eserleri üzerinde daha çok durmak icabeder. Çünkü sanatçı Frumet'in geri kalan faaliyeti, onu tanıyanların ve sevenlerin hafızasında (Bir Hoş Sada) olarak bir zaman daha yaşar, sonra bu fani dünyada her geçici şey gibi, unutulup gider. Ama bıraktığı birkaç tablo nesilden nesile onu hatırlatmakta devam edebilir.

Frumet Tektaş'ın birinci ölüm yıldönümü mü-nasebetiyle hazırlanan bu sergi ile, Türk resim sanatında yeni bir yıldız doğuyor. Bu tabirimi yersiz bulanlar olabilir. Şunu demek isterim ki, şimdiye kadar Frumet'in eserlerini ancak pek mahdut sayıdaki dostları tanırdı. Zaten kendisi de toplum karşısına bir ressam olarak çıkmayı, sonsuz bir tevazu ile, hiç bir zaman istememişti. Halbuki bu sergi ile sanatçıların ve san'at severlerin tetkik nazarlarına arzedilen bu eserlerin sahibine artık başka bir gözle bakmak durumundayız. Bu nazik Türk Kadınının güler yüzünü, dostça insanca hareketlerini göremiyeceğiz ama, Türk san'atına kattığı ve bu sergide gördüğümüz eserlerini zevkle seyredebilecek ve ölümünden sonra kendisine olan saygı ve sevgimiz daha derin mânada artacaktır. Gelecek nesiller onun hakkındaki hükümlerini bu eserleri inceliyerek vereceklerdir.

Bu tablolarıda ilk bakışta göze çarpan nokta, samimiyet ve açık yürekliliktir. İnce bir kadın ruhunun aynası olan bu tablolar, aynı zamanda derin bir san'at kültürünün de iyi meyveleridir.

Frumet Tektaş'ı ister istemez Avrupanın tanınmış kadın ressamları ile mukayese ediyorum. Örnekleri son yarım asrın san'atçıları arasından seçerek, (Suzanne Valadon) ve (Marie Laurencin) ile karşılaştıralım. Bu iki kadın sanatçının üstünlüğü sadece çok çalışan profesyonel ressam olmaların-

da, eserlerini her tarafa yaymak ve tanıtmak imkânını bulmalarındadır. Bugün müzelerde yer alan eserlerini gözönüne getirecek olursak, birinde kuruluk, diğerinde silik lekelerden, hattâ çok defa sevksiz renklerin bir tekrarından ibaret olduklarını görürüz. Fakat zamanın sanat akımı içinde yer aldıkları içindir ki, kendilerine göre bir değer taşırlar.

Frumet'in her hangi bir yağlı boya tablosunda ise, yağlı boya resim tadını veren bir matyer olgunluğu, çok asil bir zevkin yarattığı renk ahengi ve sağlam bir kompozisyon düşüncesi göze çarpar. Kadın hassasiyetinin doğurduğu «Subtil» renkler matyer zenginliği sayesinde plâstik bir değer almaktadır.

Bu tablolar, yapılış tarihinden çok sonra, hazin bir vesiyle ile Türk san'at tarihinde yer almaktadırlar. Tevazu duygusu içinde saklanmış olan bu eserleri Türk toplumuna sunan Güzel Sanatlar Akademisinin, aynı zamanda bu eserlerden birkaçını Resim ve Heykel Müzemize kazandırmış olmasını da, Türk San'atı adına şükranla karşılarız.

Sözlerime Frumet Tektaş'ın toprağa verildiği gün (11 Şubat 1961 Cumartesi) bir amatör kadın şairimizin göz yaşları arasında söylediği şu satırlarla son vermek isterim:

Müzik

Resim

Topluluk

Siyah gözler

«Güzel» her şey

Bana onu

Hatırlatacak

Ben yaşadıkça

Adaşım «Ayse»

FRUMET TEKTAŞ

Hayalimde

Hiç ölmeyecek.

Resim ve Heykel Müzesinin yeni beş resmi

1937 de Atatürk'ün emri ile kurulan Resim ve Heykel Müzemiz, batı anlamında çalışmaya başlıyan Türk sanatçıların yüz yıla yakın zamandan beri meydana getirdikleri seçme eserleri bir araya toplamaktadır. Her neslin be'li başlı öncüleri sayılan ve yaşadıkları yılların estetiği içinde mütevazı ve idealist olan bu sanatçılar, Türk sanatına çok değerli eserler hediye etmişlerdir.

Burada sizlere bahsetmek istediğim beş resimse arkadaşımız Frumet Tektaş'ın eseridir ve bunlar neslimiz için de çoktandır lâyük olduğu yeri şimdi alabiliyor.

«Kırmızı elbiseli Kadın» portresi, ritmi ve sağlam inşası bakımından klâsik bir hava taşır. Buna karşı renkleri, açıkly koyulu kıymetleri bakımından bizi çok yakın zamanlara getirir. Öyle ki bu eser sanatçının diğer çalışmaları gibi âdeta yeni ile eskinin bir karışımı olur. Renk çeşitleri zengin ve titreşimi çok olan ve tam bir hayatıyyet taşıyan bu portre çok ifadelidir.

«Pipo içen adam» resmi, gri mavi armoni hâkimiyeti altında, ön plânda daha hareketli, çok zarif ve duygulu bir açık koyu düzeni ve nadir bir renk havası içindedir. Bu eserde yaratılan ve piposunu içen adam seyirciyi âteda kendi düşüncelerine sürükler.

«Çiçekli Natürmort» sıcak bir gri hava içinde zümrüt yeşilleri serpilmiş havadar, ısıklı bir tabiat parçasıdır. Yapılışı çok spontane olan bu eserin altında sağlam ve çok hesaplı bir kompozisyon titizliği görülmektedir. Tablo'arının bir çoğunu insan fiğürü teşkil eden bu sanatçı, diğer konuları ele aldığı zaman da bir san'at eserinin son sözü olması gereken hayatıyyeti bu ölü tabiat parçalarına da başarı ile nakledebilmiştir.

«Genc Kız bası» resmi, yukarıda diğer eserlerde belirttiğimiz haslık ve duvğu bakımından başka bir özellik daha taşımaktadır ki o da imkânları ve

tesirleri en aza indirip daha fazla kendinden ilâvelerle çalışma tarzında daha virtüöz olabilmekte ve böylece büyük bir sadeliğe ulaşmaktadır. Önce her şeyi inkâr edip sonra yeniden bulmak heyecanı ile yapılan bu eser bize büyük san'at devirlerini hatırlatır.

«Vazolu Natürmort» çok mütevazi bir konunun, usta bir elde olağanüstü san'at ürünü ve özüdür. Plânları sırlı ışıklarla ayrılan, ilgiyi yarım meydana toplıyan, arka plânları büyük bir maharetle birbirine bağlıyan bu küçük resim, bize bir fragman hissi vermesine rağmen, tam bir bütünlük içindedir.

Neslimiz içinde çok mümtaz bir yeri olan bu arkadaşımızın tabloları Müzemizin önemli eserleri arasında yer alacaktır. Her bakımdan gerçek bir sanatkâr kudretinden doğan ciddilik, samimilik, kişilik ve bilgi ile yoğrulan bu eserlerin, yeni Türk resminin toplu bir halde bulunduğu Müzemize girmesi bizi çok sevindirmektedir. Bunlara bakarken çok sevdiğimiz arkadaşımızı saygı ile hatırlıyacağımız için de kendimizi ayrıca mutlu saymaktayız.

Hâtıralarım beni yanıltmıyorsa Frumet Tektaş'ı 1940 yılında tanıdım. O yıl, Beyoğlu Tüneline yakın bir han içinde atelyelerimizin kapıları karşı karşıya idi. Frumet'in İtalyada, sonra Pariste, bir zamanlar bizim de hocamız olan André Lhote'un akademisinde çalışmış olduğunu biliyordum. Ama o handa kapıkomşu olduğumuz halde neler yaptığını, nasıl çalıştığını görmek fırsatını elde edememişim.

Frumet Tektaş, daha sonraları, Filârmoni Derneğinin bulunduğu binada, en üst kattaki atelyesinde de çalışmalarını herkesten sakladı. Müzikseverliğinden, kültürel hayatımızda ne önemli rol oynadığı bilinen Dernek yürütücülüğünden ötede, sevgilerinin, meraklarının apayrı bir köşesinde ressamlığın da var olduğunu gizledi, sanatçılığını unutturdu.

Yaşadığımız çağda, sanatçıların çoğunun tutumuna kıyasla alçak gönüllülüğün bu kadarı kişiyi şaşırtıyor. Doğru dürüst kalem, fırça tutmasını bilmiyen, ressamlığın ilkelerinden habersiz sanatçı taslaklarının kendilerini öne sürmek için başvurdukları bir takım şarlatanca oyunlar karşısında Frumet gibi resmin tekniğini iyice kavramış bir kimsenin yaptığını yetersiz bulup onu âlemden saklaması, kendini sadece bir amatör bilmesi ne büyük erdem!

Onun usta bir ressam, duygulu bir sanatçı olduğunu öğrenmek için aramızdan ayrılmasını mı bekliyeycektik? Bu sergisini hazırlarken, uzun yıllar, atelyesinde, yüzleri duvara dönük tuttuğu yağlı boya, desenleri bir bir seyrettiğimizde aydın kadına katılan ressam kişiliğinin de yok oluşuna yakındık. Neden hiç sergi açmamış, bu güzel eserleri göstermemiş, kendini, bir zaman resme heves etmiş, ama hayatın bin bir işi içinde paleti, fırçaları bırakmak zorunda kalmış bir amatör tanıtmıştı?

Hiçbir çaba boşa gitmez, hiçbir verim silinmez, bazan böylesine acı bir kaybın bahasına da olsa. Şimdi Frumet'in bıraktığı bu resimlere bir bir bakıyoruz da onun, tanınmış sanatçıları bile kıskandıracak kalitelerle dolu deseninin, renginin zevkine kapılıyoruz.

Hele rengi. Koyu valörlerde bile şeffaflığını kaybetmiyen, zengin dokulu, çok defa kadife yumuşaklığında, kalın kalın, bazan spatülle tuvallere yayılan rengi. Bu renk özellikle figürlerde, portrelerde, yüzlerin duygulu plân ayırımalarında, elbiselerde, fonlarda hem sağlam, hem de ne kadar göz okşayıcı.

Natüromortlarının, çıplak etütlerinin, desenlerinin başarısı bir yana, Frumet'i daha fazla bir figür ressamı olarak ele alabiliriz. O, resim sanatının bu nankör, güç kolunda kendini rahatlıkla gösteriyor. Bu sergideki portrelerine bakınız: Pipo içen adam, Yeşilli portre, Küçük kız, daha başkaları, hepsi tip olarak, karakter olarak ayrı ayrı incelenmiş, «Otomatizm»den çok uzak bir titizlikle, dikkatle sanki psikolojilerine varılmak istenmiştir. Modelle ressam arasında köprü kurulmuştur ve Frumet, modellerinin her birini başka bir hava -başka bir psikolojik ve ressamca hava - içine almak başarısını göstermiştir.

Desenleri üstünde de durmak gerek. Desen, ressamın en önemli sınavı! Bütün yetersizliklerin, aksaklıkların belli olduğu, kaçamaklara yer vermiyen alan! Boya pıhtılarından, renk oyunlarından yoksun sadece çizgiye, gölgeye dayanan desen sanatçının gerçek gücünü gösterebilecek tek koldur. Frumet'in desenleri, boyaları kadar doyurucu. Kâh hafif, kâh biçimlerin ağırlığını kovalıyan deseni, örneğin İspanyol kadınında hatırı sayılır bir ustalığa erişebiliyor.

Resim ve Heykel Müzemize girecek 5 eseriyle Frumet Tektaş, Türk plâstik sanatının öteki usta-

lariyle ölümsüzlüğe kavuşacaktır. Keşke bu 5 tablosunun altına onun sadece bir ressam olmadığı, memleketi o ölü Doğu bestelerinden kurtarıp çok sesli Batı müziğine kavuşturmak yolunda ne büyük hizmeti olduğu yazılabilseydi. Fransız düşünürünün söylediği gibi «Biz, kişi olarak, tek değiliz, pek çoğuz: Nous sommes innombrable». Her kıymetli varlık, gücü yettiği kadar bir çeşit evrenselliğe ulaşmak ister. Ona ulaşmada gösterdiği çabanın değeri, çapı, varlığı, ya da yokluğu etrafında olaylar ne olursa olsun o kişiyi ölmezliğe götürür, hiç değilse adı kuşaktan kuşağa atlıyarak unutulmaz, anılır.

Frumet o kişilerdendi.

Frumet

Paris le 12-12-1961

«Voici la clef de mon atelier, vous pouvez en disposer comme il vous plaira» me dit un jour Madame Afif Tektaş, que je n'osais appeler Frumet; et par la suite j'y suis venu bien souvent dans cet atelier qu'elle avait aménagé avec autant de goût que d'originalité.

C'est là que je l'ai vue peindre ces toiles dont je regarde aujourd'hui les photographies avec l'émotion que suscite l'évocation d'un être d'exception, car Frumet, comblée de dons les plus charmants, était exceptionnelle en tout et si, par leur style et leur facture, ses dessins, ses peintures témoignent d'un réel talent de peintre, le clavier de ses dons lui eut permis de briller de toutes façons dans le domaine des Arts; mais, par modestie sans doute, préféra - t - elle se consacrer à ses amis, favoriser leur succès, être enfin le trait d'union entre les artistes qui, comme moi, avaient eu le bonheur de connaître et d'apprécier le rayonnement, le charme de sa personnalité.

Aussi m'arrive-t- il encore d'espérer, comme par le passé, à chacun de ses passages à Paris, l'heureuse surprise de son appel au téléphone, tant Frumet est toujours présente dans mon souvenir, vivante dans mon coeur.

Louis Süe

Paris le 10-12-1961

Nous avons perdu une amie très rare et très chère. En possession d'un authentique talent de peintre, elle aurait pu ne songer qu'à s'y consacrer uniquement, et, avec succès. Mais sa générosité, sa modestie et sa passion pour tout ce qui méritait d'être aimé l'entraînait encore, et davantage peut-être, à se passionner pour le talent, le génie et la consécration des autres. A ce titre elle fût pour son pays la plus précieuse des animatrices dont il conviendrait de glorifier le souvenir.

Pour moi, si, dans ma modeste mesure, je pouvais par ces mots, être associé à l'hommage que l'on se propose de lui rendre, j'en serai heureux et fier.

Kızını severken.

Rü'ya

Şahsiyetinin bütünü ile Frumet Tektaş'ı hatırlamak istediğim zaman, bazan, sisli bir bulanıklık içinde hafızamın âciz ve çaresiz kalışından korkuyorum. Vicdan azabına benzer bir garip iç erginliği, vücutta hangisi olduğu bilinmeyen bir uzvun derin ve sağır ağrısı ve tesellisz bir boşluk.

Yoksa o ince artist, gerçek idealist, âşık zevce, fedakâr anne, şefkatli hemşire, vefakâr dost dargınmıdır? Üzgünmüdür?

Böyle bir ihtimalin dehşet uçurumuna yuvarlanmak üzere iken imdada ye'îşen yine o.

Sevgi ile açılmış temiz, parlak, zeki gözleri ile yaklaşıp, kapıda karşılar, çiçeklerinin arasına götürür, şöminenin karşısına oturtur, bir kadeh uzatır. Hayat, hareket, neş'e ve ümit dolu binlerce güzel şeyden bahseder, Canlılığı ile, eyimsizliği ile, hedeflerinin, tasavvur ve kararlarının dayanılmaz asalet ve câzibesini ile insanı büyüler, iradenizi bir örümcek ağının yumuşaklığı, fakat çelikten tellerin kuvveti ile kendisinininkine bağlar. Cennet bahçesine hapsedilmiş bir esir kadar mesut olursunuz.

Ölümünün birinci yıldönümünde onu düşünürken yine böyle oldu. Bir rü'ya...

Frumet Tektaş, sisler arasından belirdi, kolumdan tuttu, Filârmoni Derneğinin arka odasındaki masasının başına geçti, beni karşısına oturttu. Konser podyomunda, dünyanın en ünlü sanatçılarından parmaklarından süzülen sesler, bir kaleydoskop.

Uyanık ve ileri bir gençlik. Dalga dalga alkışlar. Sessiz ve kelimesiz konuşuyoruz.

Ona elli yıl önceki gençliğimizin, Gülşen-i-Musiki'ler, Dar-ül-Musikii Osmânîler, Dar-ül-bedayî'ler, Dar-ül-elhan'lar yolunda geçen ve Filârmoni Derneğine kadar gelen, ilkel macerasını anlatmaya çalışıyorum. Onun, müzisyen kocası ve birkaç dostu ile beraber Filârmoni Derneğini kurmasının,

bu derneği bütün meden dünyaya tanıtmasının değerini tekrarlıyorum.

Kuruluş fikrinde ve derneğin bütün aksiyonunda bu öyle bir davranıştır ki, Türkiyenin yaşaması için yüz elli seneden beri gerçekleşmesi lüzumunu sezdiğimiz ve Atatürkün işığında aşıkça görüp anladığımız şartlardan birini, yurt ve dünya ölçüsünde, yerine geçirmiştir.

Frumet Tektaşın gözlerindeki gülümser işık büyüdü, odayı, kütüphaneyi, konser salonunu, bütün dernek binasını kapladı, dışarıllara taştı, bütün çevreyi ufka kadar do'durdu.

Kendisi de o nura sarındı, kayboldu.

Fa - Re - Sol - Fa - Mi - Fa

F : Fa
R : Re
U : Sol
M : Fa
E : Mi
T : Fa

İsminin harflerinden doğan bu altı notayı kendi kendime hafif hafif mırıldanıyorum...

Bunca senelik dostluğun içimde bıraktığı hâtıralar birer birer canlanıyor.

Simasının bin bir ifadesi gözlerimin önünden geçiyor... yaşıyor... yaşıyor...

Usulca okuduğum altı notalık küçük melodi, bir de bakıyorum ki, bu ifadelere göre, ayrı ayrı şekiller alıyor...

İşte, neş'eli bir günün siması... kurup yetiştirdiği Filârmoni'nin parlak günlerinden birinin verdiği neş'e... Melodi, sür'atle, «double-croches»ların kanatları üzerinde, hafif, genç, aydın, koşuyor, ne diyorum? uçuyor...

FA RE SOL FA Mİ FA...

İşte, ciddî, vakur, zeki, «Başkan» siması... ve işte, 2/4 lük ölçülere yerleştirilmiş «noire» iki «croches», «noire» iki «croches» vezinli melodi.

FA—RE SOL, FA—Mİ FA...

İşte, şefkatli zevce ve ana siması ve işte nefis bir Andante.

9/8 : FA RE SOL, FA—Mİ, FA—...

Kara gün dostu siması...

Adagio 4/4: FA—RE (bemol)—SOL(bemol)

FA Mİ, FA—...

Hassas bir sanatkâr ve sanat hâmisisi...

FA, RE, SOL...

Türk kadınlığının en zarif ve cazip bir örneği...

FA Mİ FA...

Bütün bu simalar - bir tek simanın bütün bu ifadeleri - gözlerimin önünden geçiyor, gidiyor... uzaklara... fakat silinmiyor...

İşte, son bir sima... muztarib fakat mütevekkil... yavaş yavaş sükûnetin enginliği ile uykuya dalıyor...

Asîl bir Ninni...

FA—RE SOL, FA—Mİ—FA—...

Filârmoni Derneğinde dünyaca tanınmış artistleri kabul eder, onları Dernek âzası ile tanıştırdı. İşte büyük piyanist Wilhelm Kempff ve Cemal Reşid Rey ile beraber.

Şâd Ola...

Şimdi onu Filârmoni Derneğinde verilen konserlerde, her zaman içinden yanan, ışıklı, tatlı-şehlâ kara gözleriyle herkesin huyuna suyuna, meşrebine, seviyesine göre, bazen müstehzi, bazen sitemli, bazen iğneli, fakat daima kibar, nazik, şen, ince espirili sözcüklerle misafirlerini ağırlarken görüyorum.

Müzik kültürümüzün zenginleşmesinde sayısız hizmetleri geçen Filârmoni Derneği onun büyük aşkının çocuğuydu. Memleketimizdeki her kaliteli teşebbüs gibi bu Dernek de nankör, sağır, anlayışsız bir çevrede ancak bu âşık kadının hayatını sömürerek yaşıyabildi.

«Bana bir dayanak noktası verin, size dünyayı yerinden oynatayım» diyen adam gibi, biz de «Dâvasına onun kadar inanmış, kendisini bütün ruhu, varı yoğu ile adanmış bir iki bin insan verin bu memleketi cennete çevirelim» diyebiliriz.

Frumet Hanımefendi, büyük sevginin cezbesi içinde çilesini doldurmuş ve yeri haşredeki bomboş kalacak ölümsüzler arasında daima hürmet ve rahmetle anılacaktır.

Kaybettiğimiz
dost,
öksüz kalan san'at
ocağı

Onaltıncı yüzyılın usta şairi Bağdatlı Ruhî meşhur Terkib-i Bend'inin sonunda der ki:

Ruhî'yi eğer bir sorar ister bulunursa
Derlerse buluştun mu o bîberk-ü nevâya
Şu matla-i garrayı oku ebsem ol anda
Mâlum ola ahvalimiz erbâb-ı vefâya:
Halâ ki biz üftade-i huban-i Dımışkız
Serhalka-i rindan-ı melametkeş-i ışkız.

Bağdatlı Ruhî Şam'da san'at aşkı ile, yâran aşkı ile yanan kabiliyetler ve üstatlar halkasının Tektaşî halinde nasıl parıldardı, bu iddiası ne kadar yerinde idi bilmiyorum ama, İstanbuldaki resim, musiki ve şiir ustalarının halkasında aziz ve muhterem Frumet Tektaş'ın nasıl bir tektaş gibi, kadirşinaslık, nezaket ve misafirperverlikle işlenmiş bir yekpare elmas gibi, parıldadığını yakından biliyorum. Ruhundaki eşsiz incelik ve sanatseverliğindeki şuurlu ısrarla gözleri kamaştırmamak için ne kadar gölgede kalmaya nasıl gösterişsiz dikkat ettiğini de ayrıca hatırlıyorum. O kadar ki onun usta bir ressam olduğunu, en çok mektep ve staj görmüş ressamlarımız kadar san'atın tahsiline girişip çilesini çektiğini, verdiği eserlerin yüzyıllık resim san'atımızda mümtaz bir yeri olabileceğini ben de neden sonra öğrenmiş bulunuyorum.

İstanbulda kendimi yüzme bilmeden suya düşmüş bir deniz âşığı gibi çaresiz gördüğüm, san'at zevkimi, gerçekten anlayan insanların muhitinde okuyarak ve dinliyerek, görerek ve kavriyerek tatmin etmek imkânlarından mahrum bulduğum zamanlarda birden onun Filârmoni Derneği hatırıma gelirdi. Oranın havasına girip de yeni bir eserime niçin ve nasıl başladığımı zevk sahibi, teşvik edici yetkililere açabildiğim aksam o esere devam şevkimin taze'lendiğini hissedirdim.

Evimin telefonsuzluğuna, çalıştığım ve uğradığım yerlerin çeşitliliğine, zamanlarımın belirsizli-

ğine rağmen, bilmem beni her mevsimde nasıl kolayca bulur ve derhal bir konuşmaya çağırırdı. Bâbîâlî'de hemen her dile pelesenk olmuş, hemen herkese «Beyefendi» yerine hitabedilecek bir lâubâli tâbir hâline gelmiş «Üstat» kelimesi onun ağızında bir samimî değer, bir güzel mâna kazanırdı. Tıpkı Yahya Kemal'in «Geçmiş Yaz» şiirinin son mısraındaki «Velhasıl»ın kazandığı ince ve olgun değer gibi... Telefonda bu aziz insanın «Üstat» diyen sesini duydum mu, İstanbulda kadir bilir, yetkili ve seçkin bir çevrede bir isim yapmış olduğuma, san'atımda bir mertebeye erdiğime inanırdım. İçime güven ve gurur dolardı. «Üstat, derdi, bu mevsimde dernekte bir konuşmanızı bekliyorlar. Ben hepsi adına rica ediyorum.» Bekliyenler var mı idi, hepsi dediği kimlerdi, düşünmezdim bile. «Değilmiki o beni hatırlamış, konuşurmaya ve dinletmeye lüzum görmüş, demek ki ben dinlenmeğe değerim; beni anlıyarak ve severek dinliyecek çevreyi hazırlıyacağını, toparlıyacağını aklı kesmese beni çağırılmaz ki!» diye düşünürdüm.

Riyalarla, nümayişlerle dolu olduğunu bildiğim bir çağda, böyle emin, sevimli bir köşe bulup içimi dökebilmenin şevki daha gününü kararlaştırmadan beni sarardı. İhtifalci Ziya Bey'e döndüğüm bol konuşmalı bol törenli bir hafta da olsa, ilk defa bir seçkin kalabalıkta konuşma teklifi almış bir heveskâr gibi sevinirdim.

Sabırla, zevkle, anlayışla ve hoşgörülükle, dinlemesini ne iyi bilirdi yarabbi!

Kapıdan öyle bir karşılayışı, içeride ağırlıyacakları bulup beni oturtuktan sonra salona bir çeki düzen vermesi vardı ki, kalabalık az da olsa insanı yalnız onun için, onu memnun etmek için konuşmak arzusu sarardı.

Konferans veya konser bittikten sonra, onun etrafında, müzisyen, ressam, heykeltıraş, şair,

muharrir, san'at dostu seçkinlerin hâlesi insanın ruhunda karanlık bir köşe bırakmıyacak ince bir aydınlıkla genişler ve yayılırdı. Cemal Reşid'i, Mes'ut Cemil'i, Bedri Rahmi'yi, Sabri Berkel'i Nurullah Berk'i, Vedat Nedim'i böyle bir hâleyi meydana getirmiş görüyorum da «Ah, o gitmiş, ay, yok ki, ne hâlesi? O günler nerede artık?» diye içim burkuluyor.

Üstatlar anlatırlardı ve biz okuyarak öğrenirdik ki eski Fransada nice sanatkârların tanınıp gelişmesine, san'at eseri yaratmaya uygun ve elverişli bir havanın doğmasına asıl sebep olan, seçkin ve san'atkâr, bilgili ve kibar kadınların salonları imiş... Onların neye yaradığını san'at yaratmalarını nasıl beslediğini ben Filârmoni Derneğinin salonlarında iyice kavrayabilmişimdir ve eminim ki o salonlardan hiç biri bu salonlar kadar garazsız, ivazsız, bu salonlar kadar afif ve ısrarlı, gerçek san'ata kucak açamamışlar ve yararlı olamamışlardır. Bakalım, büyük şehrin, Frumet Tektaştan sonra araya giden bu asîl ihtiyacını kim ne zaman giderebilecek?...

Afif Tektaş'la ve oğlu Ömerle birlikte.

بایں تکرارہ لاکھ لاکھ لاکھ
بیا رہا بیا رہا بیا رہا
تاریخ 24.3.1945

**Bayan
Tektaş'ın
resim
sergisi**

Bayan Afif Tektaş, resmin sırrını teknik klâsik kültürün yatağında elde etmiş birkaç ressamımızdan biridir. İlk üstadı İtalyadan aldığı ölçü ve âhenk şuuru, desenlerinden portrelerine kadar bütün resimlerinde görünüyor. Romadan sonra, yedi yıl kadar serkeş havası içinde kaldığı Paris, ona bir çizgi hırçınlığı ve renk coşkunuğu vermiş, fakat portrelerinin iskeletindeki klâsik tenasübü asla hırpalamamıştır. Fransız avangardının yalnız rüzgârını taşıyan birkaç portresinde bile yenilik sadece bir makijajdan ibaret.

Bayan Afif Tektaş okul ve nazariye krizi çekmemişse benziyor. Çekmişse bile bunu çabuk atlatmıştır. Ve resimlerinde böyle bir tereddüdün izine rastlamak mümkün değildir. Onun memlekete döndükten sonraki bütün eserlerinde sisli ve derin bir huzura şahit oluyoruz. Sanatkârın realist bakışlarıyla tabiat arasında, nisbetleri bozmıyan, ince ve şeffaf bir ziya tabakası var. Onun arkasında, erişecek gibi duran eşya ve yüzler, bütün realitesiyle canlı kalıyor, uzaklaşırken yaklaşıyor ve soluk tonlar içinde kendini buluyorlar.

Bayan Afif Tektaş bu huzur atmosferi içinde rahattır ve portrelerinin modellerini gittikçe daha sakin ruhlar arasından seçmiştir. Renkler, tonlar ve insan yüzlerinin mânaları arasındaki bu âhenk, sanatkârın nefsiyle didişmekten kaçtığını ve iddiasıyla eseri arasındaki muvazeneyi hiç bir spekülasyona feda etmemek için, zihninin nazari müdahalelerinden kurulmaya can attığını gösteriyor.

Sergide peyizaja hiç tesadüf etmemekliğimiz, Bayan Afif Tektaş'a kadın, hattâ erkek sanatkârlarımız arasında, belki de yalnız kendisine has bir yer ayırmıştır. Natürmort da pek az. Ressamın kendini bu kadar portreye vermesi, plâstik kıymetlerle doymadığına ve şekilleri aşırıp mânalara dalmak istediğine mi işarettir, yoksa tabiatı, bütün hazineleriyle insan yüzünde mi belirmektedir?

Gizli ve uzun bir hazırlıktan sonra Türk resminde ansızın doğan bu sanatkârı, yo'da ve en ummadığı bir anda elmas bulanların hayret ve sevinciyle tebrik ederiz.

Bayan Afif Tektaş'ın resim sergisi

Henüz çiçek açma zamanında sandığımız bir fidanın olgun meyveler vermesini görmek ne kadar beklenmedik, hoş bir hâdiseyle karşılaşmak ise bizim için de Bayan Afif Tektaş'ın resim sergisini gezmek aynı sevinç ve zevki duymamıza vesile oldu. Filvaki Bayan Afif Tektaş'ın evvelce çok ümit verici birkaç eserini bilhassa etüd ve krokilerini görmüş ve genç sanatkârın hususi atelyesinde günlerini araştırmalara hasretmiş olduğunu duymuştuk. Fakat doğrusunu itiraf etmek lâzım gelir ki sanatında bu sergide şahid olduğumuz olgunluğu bulacağımızı tahmin etmiyorduk. Yalnız olgunluk değil, aynı zamanda da derin bir tahlil, ruh tahlili kabileyeti, ince, zarif, modern, âdeta gizli kalmak isteyen mahcup bir hassasiyet ve kıymetli hassaları takviye eden derin bir anatomi bilgisi, çizgide vukuf, kalem veya fırçada emniyet.

Sergide gördüğümüz her resim fikrimizi teyid etmektedir. İşte iki uzun örgülü, koyu kırmızı elbisesi bir genç kız. Asrımızın müdekkik adesisinden görülerek vücuda getirilmiş (primitif) lere has masumiyeti ve sadeliği ifade eden bir portre; işte badem yeşili ve gümüşilere bürünmüş başına zamanımızın acayip şapkalarından birini oturtmuş sarışın bir güzel; işte karakter ve hakikat dolu bir suna, kızıl saçları ortadan ayrılmış genç bir kadın; aynı şahsı desen ve hatların sadeliğiyle pek yüksek kıymete ulaştıran diğer bir tabloda da görüyoruz; işte şöminenin önündeki koltukta kendini düşünceye ve rehavete terketmiş diğer bir genç kız... Sonra tatlı ve sıcak bir ahenk içinde renklerin birbiriyle çarpıştığı, mezcolduğu bir fon üzerinde başı türbanlı güzel bir kadın.

Daha, daha nice portreler, Her birinde aynı kudret, aynı ifade kabiliyeti, aynı hassasiyet. Fakat bunların hepsini saymak mümkün değil. Biraz da dikkati çeken (nature morte) ların önünde dur-

mak lâzımdır. Geçmiş zamanı hatırlatan silik tonlarla yapılmış bir şamdan, bir masa örtüsü ve iki kitap. Kitabın biri canlı kırmızı rengi ile âdeta çerçevenden dışarı fırlıyor ve o soluk tonlara sıcaklık, hayat veriyor. Bu tablo Mallarmé'nin bir (sonnet)sini andırıyor. Kırmızı kitap burada sonnet'yi ateş kızılıklarına bürüyen bir kelimenin vazifesini görmektedir.

Fakat Bayan Afif Tektaş yalnız zarif modeller intihap etmiyor, kalemi, kuvveti, hareketi de ifadeye muktedirdir. Buna misal olarak (sanguine) le yapılmış güreşmekte olan pehlivanları zikredebiliriz. Gene (sanguine) ve (fusain) le yapılmış bir çok vücut etüdüleri sanatkârın anatomideki vukufunu bize en bariz şekilde göstermektedir.

Bayan Afif Tektaş'ın bu ilk tecrübe hamlesi âdeta bir üstad hamlesi olmuştur ve bize büyük bir sanatkârın doğumunu müjdelemektedir.

L'Exposition de peinture de Mme Tektache

J'ai vu la peinture de Madame Tektache, retour de France. Je l'avais vue, mais bien rarement depuis, un peu entre deux portes. Je l'ai revue aujourd'hui présentée comme la peinture mérite de l'être. Cet art, est particulièrement vulnérable, et plus que tout autre. Car, si comme le disait Rodin, la sculpture doit résister à toutes les lumières, il n'est pas de même pour la peinture. Dieu sait, cependant, avec quelle négligence, voir inexpérience, on l'expose le plus souvent.

Madame Tektache prend de jour en jour une confiance animée par le sentiment que doit avoir un véritable artiste de sa conception personnelle de la vie. Cette confiance est excellemment justifiée par la vision qu'elle nous en donne aujourd'hui.

Un désir très élevé apporte à ses oeuvres des affinités les associant, dans nos souvenirs, aux meilleures compagnies. Devant ses toiles l'on a le sentiment bien rare de se trouver entre gens bien. Leur climat est vivifiant, et cela seul importe.

Ce que j'avais pu voir de Madame Tektache, il y a quelques années, étaient marquées par de légitimes curiosités masquant sa propre nature.

Elle nous révèle aujourd'hui que ce fût grand dommage.

Madame Tektache a de grands yeux (d'ailleurs fort beaux), un grand coeur (sans doute fort tendre) et par-dessus tout une belle âme. Tout cela répandu en douleur sur de la toile, dirigé au surplus, par une sage et claire raison, ne peut donner qu'une belle oeuvre dont un critique d'art saurait parler plus long. Pour moi, ayant quitté Paris depuis trop longtemps je n'ai plus en mémoire (grâce à Dieu) ces termes obscurs et savants apportant à leurs écrits ce sentiment redoutable de «technicité».

Me gardant de m'empêtrer en de savantes con-

Léopold - LEVY

Chef de la section de peinture
à l'Académie des Beaux - Arts

sidérations, je dirai, ici, tout bonnement mon sentiment, et tenterai de tirer un enseignement de cette exposition.

Il fût un temps où les musées laissaient à la jeunesse une empreinte, lui apportant sans doute, de grandes aspirations. Mais la conception des maîtres qu'elle interrogeait, qu'elle subissait, se rattachait (entre autres préoccupations de tous les temps) à des soucis d'époque ne pouvant être la sienne; partant encombrant souvent son esprit plus qu'elle ne l'éclairait.

Aujourd'hui (j'entends depuis quelque 30 ans) de nouvelles générations ont pu se voir confirmer dans leurs aspirations par quelques grands précurseurs.

D'où ce sentiment retrouvé d'un contact direct avec la nature et ce grand désir de n'en raconter que l'essentiel et permanent.

Dirais-je enfin qu'une peinture prêtant à ces réflexions ne peut être qu'une excellente peinture.

J'y vois pour moi le plus sincère hommage que je puisse rendre au talent de Madame Tektache.

L'Exposition des Oeuvres de Madame Afif Tektache

Bien souvent les expositions de peintures, même celles de peintres de talent, nous remettent en mémoire la facture de tel ou tel artiste contemporain en vogue, suivant le goût du jour: Tel n'est pas le cas pour l'exposition de Madame Afif Tektache.

Les nombreuses toiles et dessins que nous présente aujourd'hui cette artiste échappent totalement à ce genre de classification, ne sacrifient rien à la mode ou à un goût passager et nous pouvons suivre, dans les oeuvres de différentes époques, le développement d'un talent dont l'originalité s'affirme chaque jour; depuis cette tête aux puissantes tonalités rouges jusqu'au portrait de femme à mi corps dont l'harmonie de bruns s'accorde si bien avec l'attitude simple et réservée du modèle. Dans tous ces tableaux nous trouvons, dans un dessin très large, une couleur de choix posée par grandes touches: Jamais de mièvrerie dans les oeuvres de ce peintre qui parlent un langage élevé et visent au plus haut.

A mon avis, une des qualités principales de cette peinture est qu'elle reste essentiellement sur un plan, comme celle des primitifs ou de certaines peintures chinoises; jamais de trompe l'oeil, le sujet ne sort pas du cadre: Aussi devant de grandes natures mortes, d'un effet contenu, devant ce portrait de femme à la longue figure ascétique je ne puis m'empêcher, par la pensée de transposer en fresques ces peintures et d'imaginer les belles compositions murales que nous donnerait Mme Afif Tektache si elle voulait étudier le noble procédé de la Fresque.

Louis Süc

Professeur à l'Académie des Beaux - Arts
d'Istanbul

Pipo içen adam - Resim ve Heykel Müzesi - İstanbul

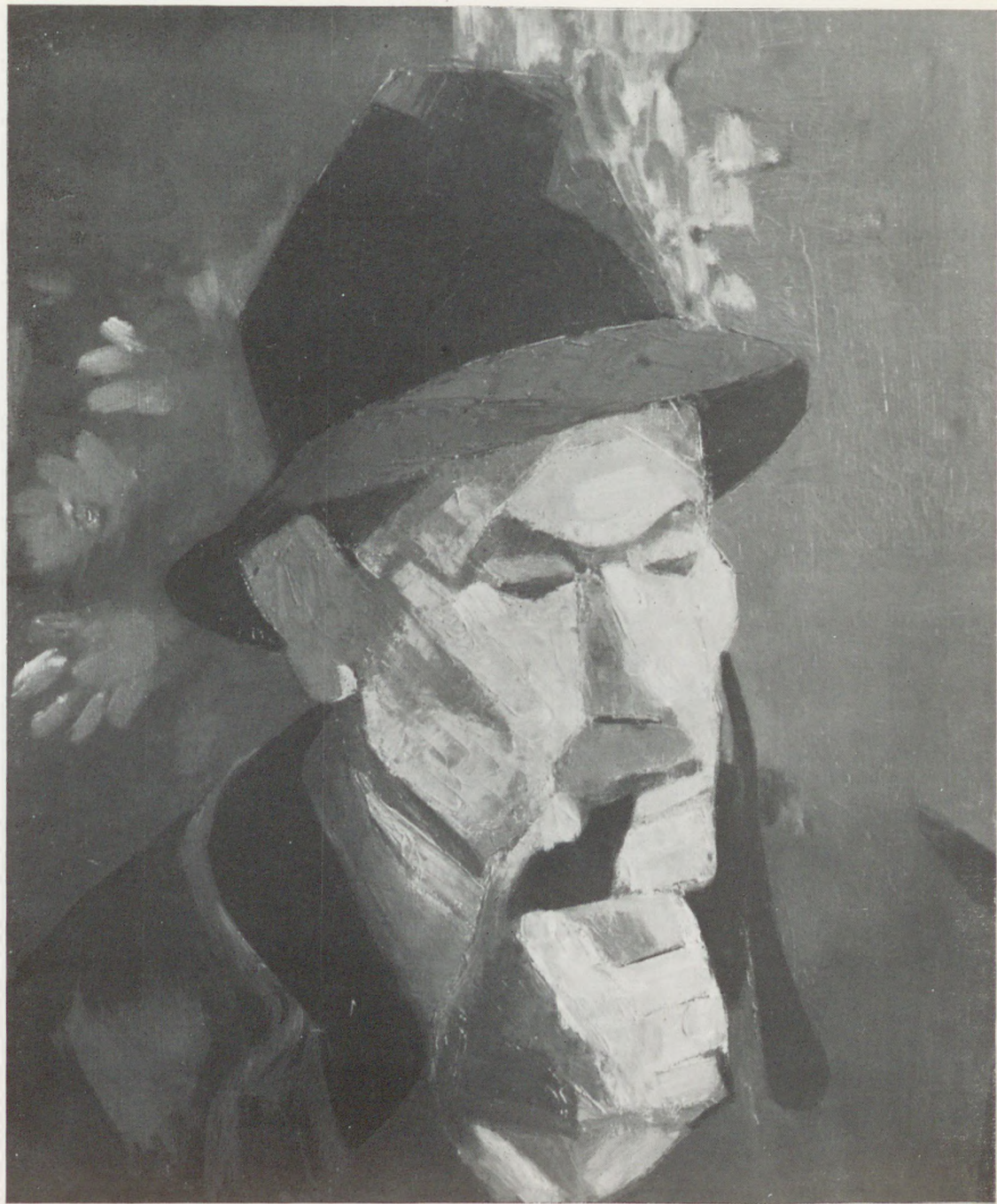
Genç kız başı - Resim ve Heykel Müzesi - İstanbul

Çiçekli natürmort - Resim ve Heykel Müzesi - İstanbul

Kırmızı elbiseli kadın - Resim ve Heykel Müzesi - İstanbul

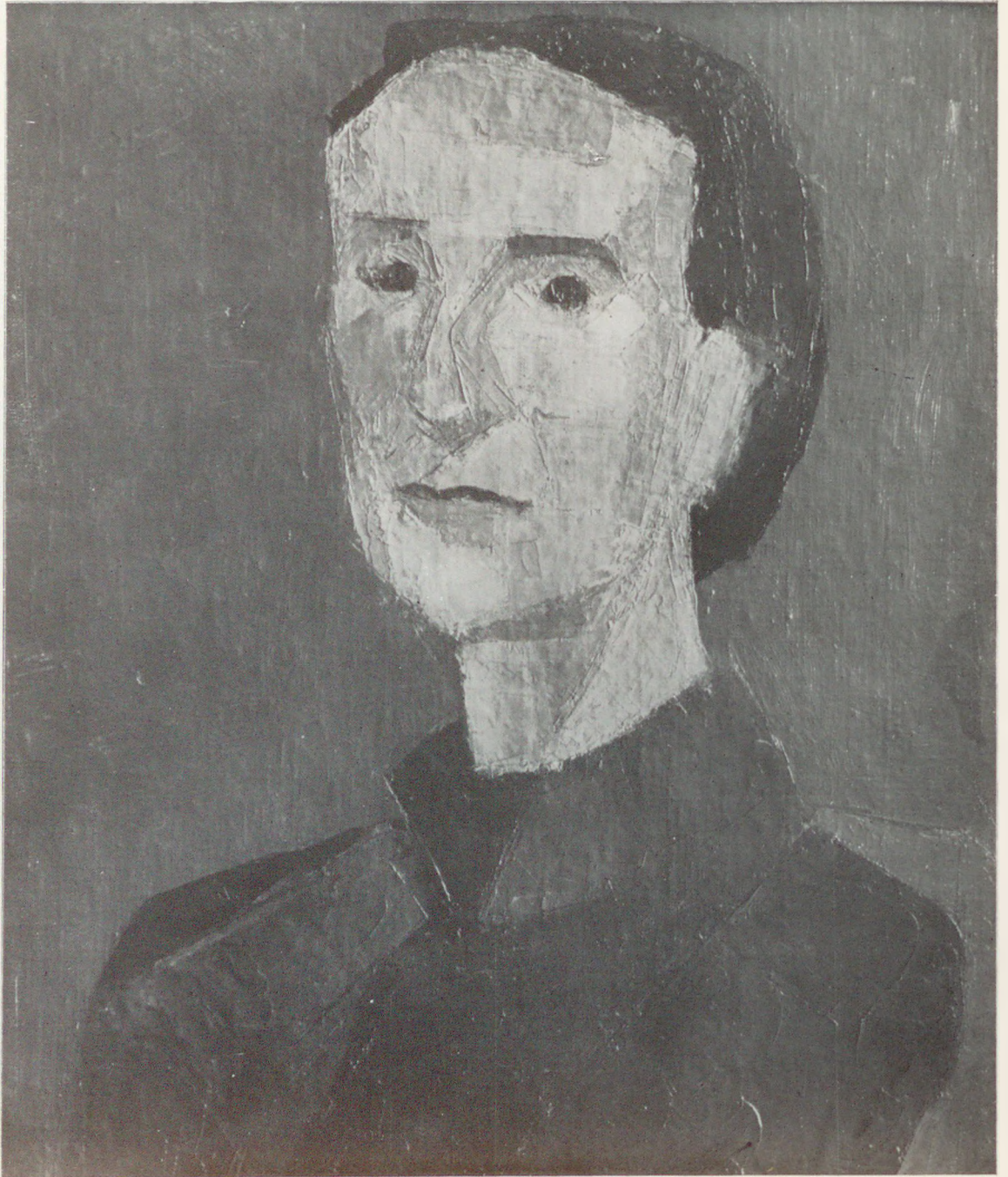
Vazolu natürmort - Resim ve Heykel Müzesi - İstanbul

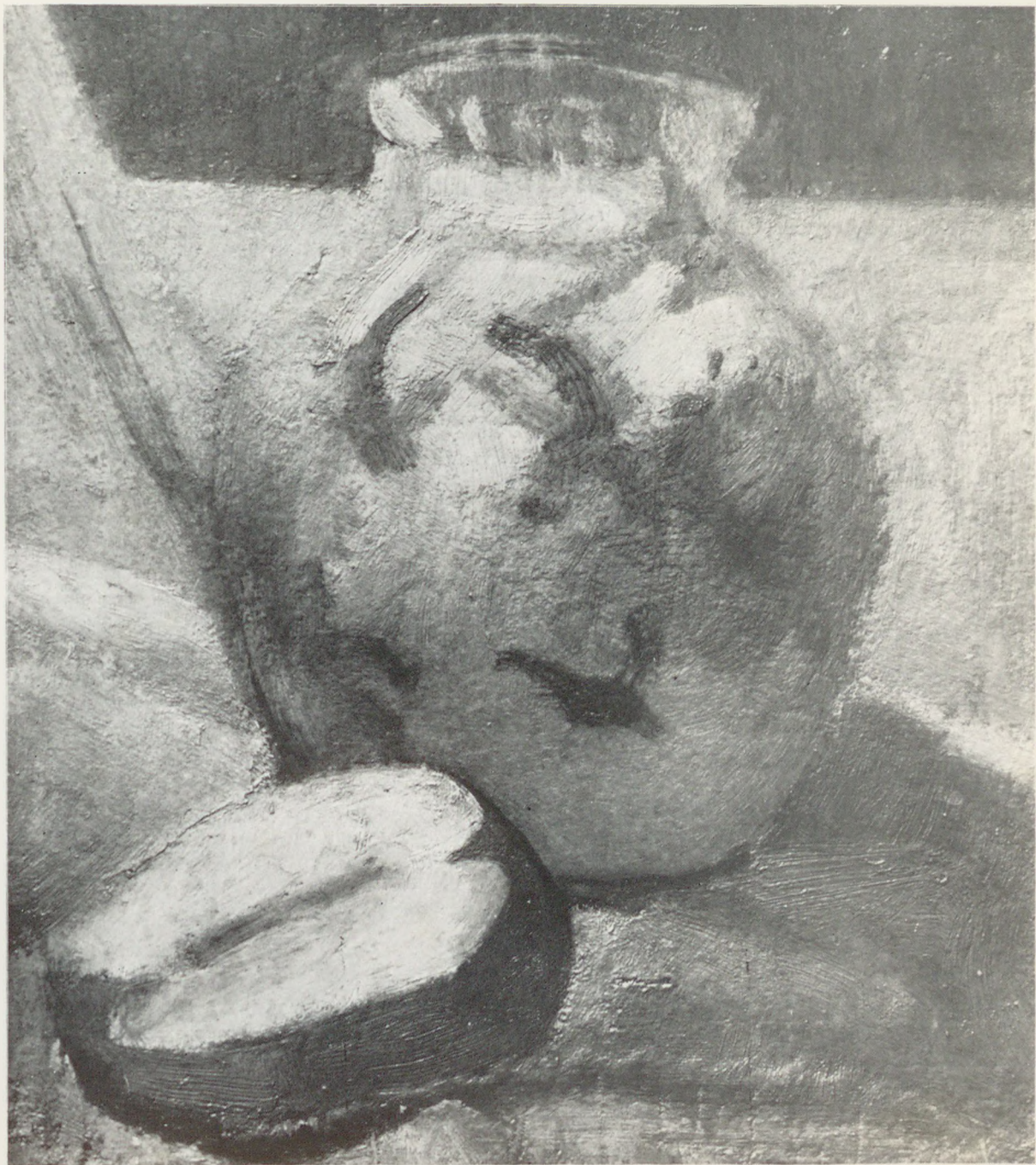
Çıplak etüd - Tcktaş koleksiyonundan - İstanbul

Ressam Frumet Tektaş'ın birinci ölüm yıldönümünde
sanatkâr arkadaşları tarafından Güzel Sanatlar Akademisinde tertibedilen
sergi münasebetiyle hazırlanan bu broşür, bin beşyüz adet olarak
1962 Şubatında Doğan Kardeş matbaasında basılmıştır.

Kompozisyon : E. G. Rehse

İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi
Taha Toros Arşivi

* 0 0 1 6 0 5 4 3 1 0 1 5 *